



СЕКЦІЯ 3 ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ

УДК 338.48-6:005.332.4(477.43)

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2019-11-16>

Долинська О.О.,
аспірант кафедри економічної та соціальної географії
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
dolynskiy@ukr.net
ORCID: 0000-0002-7977-5700

SWOT-АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У результаті проведеного аналізу виявлено виразну поляризацію в територіальній структурі регіонального туристичного комплексу Хмельницької області, яка зумовлена природними умовами і ресурсами для розвитку туристичної діяльності. Проаналізувавши регіональні економічні показники діяльності туристичних підприємств, зазначимо, що Хмельницька область має середньоукраїнське значення. Основними статтями операційних витрат туристичних компаній є витрати на оплату праці і матеріальні витрати, що не дозволяє суттєво збільшити прибутковість туристичної діяльності. Оцінка природних і природно-антропогенних чинників показала, що Хмельницька область, з огляду на те, що на її території знаходиться найбільший за площею національний природний парк України – «Подільські Товтри», а також ряд інших цінних заповідних об'єктів природи, де є можливим організувати різні види туристичної діяльності, займає одне із провідних місць у державі. Специфікою Хмельницької області є їхнє нерівномірне територіальне поширення, що створює відповідні передумови для реалізації положень сталого розвитку у туристичну діяльність у регіоні. У 2013 р. було створено нові національні природні парки на півночі й у центрі регіону – «Верхнє Побужжя» і «Мале Полісся», які також можна долучати до екологічного туризму. За різноманітністю і поширеністю історико-культурних ресурсів і перспективами їхнього залучення до рекреаційно-туристської сфери Хмельницька область відноситься до регіонів з високим потенціалом. Визначено, що туристична інфраструктура Хмельницької області характеризується незначним розвитком відповідної інфраструктури гостинності. Оцінка рівня проведення масових заходів культурного, історичного, туристичного спрямування є середньою відповідно до кількості діючих у регіонах України регулярних масових культурно-мистецьких заходів загальнонаціонального значення. При цьому слід наголосити, що більшість із них відбувається в місті Кам'янець-Подільський. Проведений аналіз показав, що за сукупним значенням усіх складових потенціалу регіонального туристичного комплексу Хмельницька область посідає восьме місце в Україні.

Ключові слова: туризм, туристичні послуги, конкурентоспроможність, SWOT-аналіз.

Dolynska O.O. SWOT-ANALYSIS OF THE TOURIST SERVICE MARKET COMPETITIVENESS OF KHMELNYTSKYI REGION

The result of the analysis revealed a clear polarization in the territorial structure of the Khmelnytsky regional tourist complex, which is caused by natural conditions and resources for the tourist activity development. Analyzing the regional economic results of tourism activities, we note that the Khmelnytsky region corresponds to the average Ukrainian level. The main operating costs of travel companies are labor costs and material costs, which does not significantly increase the profitability of tourism activities. Assessment of natural and anthropogenic factors showed that the Khmelnytskyi region, considering that on its territory is the largest national natural park of Ukraine – “Podilski Tovtry”, as well as a number of other valuable nature protected objects, where it is possible to organize different species tourist activity, occupies one of the leading places in the country. The specificity of the Khmelnytskyi region is the uneven territorial distribution of tourist sites, which creates the appropriate conditions for the implementation of sustainable development provisions in tourism activities in the region. In 2013, new national nature parks were created in the north and in the center of the Khmelnytskyi region – “Verkhne Pobuzhya” and “Male Polissya”, which can also be included in eco-tourism. Due to the diversity and prevalence of historical and cultural resources and the prospects of their involvement in the recreational and tourism sphere,

it means the Khmelnytskyi region is one of the regions with high touristic potential. It is determined that the tourism infrastructure of the Khmelnytsky region is characterized by a slight development of the corresponding hospitality infrastructure. The estimation of holding cultural, historical and tourist events is average according to the number of regular mass cultural and artistic events of national importance in the Ukrainian regions of Ukraine. Also, it should be emphasized that most of them occur in Kamianets-Podilskyi. Analysis of the potential regional tourist complex of the Khmelnytsky region showed that by the aggregate value of all tourist complex components, Khmelnytskyi region ranks eighth in Ukraine.

Key words: tourism, tourist services, competitiveness, SWOT-analysis.

Постановка проблеми. В умовах європейської інтеграції України та імплементації у вітчизняну практику управління головних принципів і правил просторового регіонального розвитку великого значення набуває використання наявного туристичного комплексу з метою активізації соціально-економічного розвитку, зменшення диспропорцій, підтримки місцевих ініціатив із розбудови громадянського суспільства та дієздатних об'єднаних територіальних громад. Хмельницька область є напівпериферійним регіоном України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку регіонального туристичного комплексу з позицій економічної та соціальної географії розглянуто в наукових працях О.О. Бейдика, І.Г. Габунія, Є.А. Котлярова, О.О. Любіцевої, В.І. Мацоли, В.І. Новикової, Я.Б. Олійника, О.В. Стецюк, О.В. Чеченя, К. Barteczko та інших вчених. Із позицій економічної науки туристичну діяльність у Хмельницькій області вивчали С.Е. Баженова, О.В. Гуменюк, О.Ю. Танасійчук та інші. Хмельницьку область зі позицій економічної та соціальної географії докладно вивчали Т.Г. Гільберг, І.Є. Журба, Т.В. Нич.

Постановка завдання. Сучасний розвиток туристичного комплексу цієї області має виразні особливості, які виникли внаслідок економічних реформ, і тому важливо проаналізувати їхній вплив на розвиток туризму у Хмельницькій області. У фундаментальних напрацюваннях наукової школи академіка Я.Б. Олійника питання конкурентоспроможності регіонів України є одним із головних питань, які розглядалися із позицій суспільної географії з метою активізації комплексно-пропорційного соціально-економічного розвитку (Олійник Я.Б., Запотоцький С.П., 2012). В останній публікації академік Я.Б. Олійник наголошує на важливості надання новоствореним об'єднаним територіальним громадам достатньої кількості фінансових надходжень для належного їх функціонування (Олійник Я.Б., Мезенцев К.В.,

2006). Одним із таких джерел стабільного надходження коштів для розвитку та розширення зайнятості населення може стати формування осередків різних видів туристичної діяльності у сільській місцевості. При цьому слід не забувати, що за умов неналежного контролю з боку органів місцевого самоврядування і державних органів влади можливо і виникнення негативних аспектів у реалізації туристичних продуктів у сільській місцевості, орієнтованих на масового споживача.

Виходячи з теоретико-методологічних позицій наукової школи академіка Я.Б. Олійника, вважаємо за доцільне зосередити свою увагу саме на місці і значенні Хмельницької області в державі за рівнем розвитку туризму (Олійник Я.Б., Остапенко П.О., 2016). Для цього, на нашу думку, слід використати наявні наукові методичні напрацювання з визначення рангу (за бальною системою) регіону в державі за рівнем розвитку окремих складових частин конкурентоспроможності саме на туристичному ринку.

Існує чимало методик комплексної (інтегральної) оцінки розвитку регіонального туристичного комплексу (Філоненко І.М., 2017). У вітчизняній географії туризму найбільш поширеною методикою оцінки регіонального туристичного комплексу є методика О.О. Бейдика (Бейдик О.О., 2001).

Ураховуючи теоретико-методологічні засади наукової школи академіка Я.Б. Олійника, ми проведемо комплексний суспільно-географічний аналіз на базі концепції SWOT-аналізу конкурентоспроможності на ринку туристичних послуг цього напівпериферійного регіону України. Метою статті є узагальнення проведеного SWOT-аналізу конкурентоспроможності на ринку туристичних послуг Хмельницької області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до методологічних засад порівняльно-географічного аналізу та системної загальнонаукової методології в рамках геокомплексології вважаємо, що так ми зможемо



отримати комплексний підхід до розкриття всіх головних аспектів конкурентоспроможності регіону (Паламарчук М.М., 1998). Відповідно, за блоками туристичної діяльності нами було надано бали від 1 до 5 балів для кожного із блоків SWOT-аналізу. При цьому ми спираємось як на напрацювання попередників, так і на власні розрахунки. Для коректності порівнянь нами не взято до уваги положення про анексовані та тимчасово окуповані Росією регіони держави. Це зумовило потребу в перерахунку показників.

Аналіз інтегральної оцінки окремих складових частин комплексної характеристики конкурентоспроможності регіонального туристичного комплексу показав, що Хмельницька область займає доволі відмінні позиції за різними показниками (табл. 1). Розглянемо її позиції за кожним із них.

Оцінка природних і природно-антропогенних чинників (за О.О. Бейдиком) показала, що Хмельницька область з огляду на те, що на її території знаходиться найбільший за площею національний природний парк України – «Подільські Товтри», а також ряд інших цінних заповідних об'єктів природи, де є можливим організувати різні види туристичної діяльності, займає одне із провідних місць у державі (Бейдик О.О., 2001). Специфікою Хмельницької області є їхнє нерівномірне поширення на території, що створює відповідні передумови для реалізації положень сталого розвитку в туристичну діяльність у регіоні. Лише у 2013 р. було створено нові національні природні парки на півночі й у центрі регіону – «Верхнє Побужжя» і «Мале Полісся», та розширено мережу пам'яток природи місцевого значення. Їх необхідно долучати до екологічного туризму.

Розраховано автором за даними О.О. Бейдика, К.А. Поливач та офіційними даними Державної служби статистики України.

В основу оцінки історико-архітектурного блоку було покладено розрахунки К.А. Поливач щодо градації регіонів за вказаною вище методикою О.О. Бейдика. За цим показником Хмельницька область відноситься до провідних регіонів держави (4 бали). Загалом за насиченістю, різноманітністю історико-культурних ресурсів і перспективами їхнього залучення до рекреаційно-туристської сфери Хмельницька область відноситься до регіонів із високим потенціалом. Відповідно до класифікації О.О. Бейдика є всі підстави вважати м. Кам'янець-Подільський «суперточкою» туризму,

яка стала такою після політико-військових подій 2014 р., коли Росією було анексовано Кримський півострів і відповідні об'єкти отримали спеціальний статус (Масюк Ю.О., 2018).

Бал оцінки інфраструктурного блоку нами було перераховано станом на 2018 р. за офіційними даними Державної служби статистики України. Проведений аналіз показав, що Хмельницька область за цим показником (див. табл. 1) має мінімальний один бал, що зумовлено, як ми вже показали вище під час розрахунку туристичної функції регіонів України, незначним розвитком відповідної інфраструктури гостинності.

В основу бальної оцінки біосоціального блоку було взято розрахунки О.О. Бейдика з огляду на те, що вони не змінились із часу проведення ним відповідного оцінювання. Хмельницька область за ними має лише два бали (див. табл. 1) (Бейдик О.О., 2001). Значною мірою це зумовлено відсутністю на території регіону музеїв видатних особистостей, які народились тут чи проживали. На території області діє лише один Хмельницький районний літературно-краєзнавчий музей (сmt Чорний Острів Хмельницького району). Це явно не достатньо (Україна. Видатні співвітчизники, 2014).

В основу бальної оцінки подієвого блоку покладено підрахунок кількості в регіонах України регулярних масових культурно-мистецьких заходів загальнонаціонального значення, що діють. Хмельницька область має за ними лише три балами (див. табл. 1). При цьому слід наголосити, що всі вони відбуваються в м. Кам'янець-Подільський. Проаналізувавши офіційні веб-сторінки всіх фестивалів, які регулярно проводять у державі, маємо підстави стверджувати, що за їх кількістю м. Кам'янець-Подільський йде після міст Київ і Львів. Така значна кількість подій в умовах унікального зосередження пам'яток матеріальної культури національного значення в місті дозволяє нам стверджувати, що це місто набуло саме виразних ознак туристичної «суперточки» (за класифікацією) у масштабах України (Бейдик О.О., 2001).

Проведений аналіз показав, що за сукупним значенням усіх складових частин потенціалу регіонального туристичного комплексу Хмельницька область посідає восьме місце в Україні, випереджаючи на один бал Київську область. Тому слід перейти до узагальнюючої таблиці SWOT-аналізу туристичного комплексу Хмельницької області (табл. 2).

Як видно з табл. 2, головні проблеми розвитку туристичного комплексу Хмельницької області полягають у відсутності необхідної для прийому та прибуття туристів інфраструктури,

що значною мірою зумовлено напівпериферійним положення цього регіону України. Транзитне положення на основних залізничних осях зумовило, з одного боку, можливість прибуття

Таблиця 1

Туристські ресурси регіонів України у 2018 році, бали

Регіон України	Природні	Природно-антропогенні	Історико-архітектурні	Інфра-структурні	Біосоціальні	Події
Вінницька	4	1	3	1	5	3
Волинська	2	3	4	1	3	4
Дніпропетровська	2	1	2	1	2	1
Донецька	1	1	1	1	1	2
Житомирська	5	4	2	1	5	2
Закарпатська	3	1	3	1	2	1
Запорізька	4	2	1	2	1	1
Івано-Франківська	1	2	3	1	4	5
Київська	1	1	2	1	5	5
Кіровоградська	2	1	1	1	2	1
Луганська	4	1	1	1	1	2
Львівська	2	1	5	2	5	5
Миколаївська	2	1	1	2	2	3
Одеська	2	1	2	2	5	5
Полтавська	1	1	2	1	5	2
Рівненська	2	3	3	1	1	4
Сумська	2	2	3	1	4	1
Тернопільська	3	1	4	1	2	2
Харківська	2	1	2	1	3	4
Херсонська	2	1	2	2	1	1
Хмельницька	2	4	4	1	2	3
Черкаська	3	5	2	1	4	2
Чернівецька	3	2	4	1	2	2
Чернігівська	4	1	3	1	5	2

Таблиця 2

SWOT-аналіз туристичного комплексу Хмельницької області

Сильні сторони	Слабкі сторони
1) напівпериферійне транзитне положення в національній автомобільній і залізничній мережі; 2) наявність в області туристичної «суперточки» – м. Кам'янець-Подільський; 3) природні сприятливі для різних видів туризму умови і ресурси; 4) наявність великих лісових масивів на півночі та незначних на півдні різних типів деревостану; 5) наявність найбільшого в Україні за площею національного природного парку «Подільські Товтри».	1) нерозвиненість туристичної інфраструктури на основних автомагістралях області; 2) недостатня кількість готелів та їхнього номерного фонду; 3) різка поляризація в розміщенні туристичних підприємств, що діють; 4) відсутність (за виключенням м. Кам'янець-Подільський) туристичної інфраструктури, орієнтованої на прийом іноземних туристів; 5) незадіяність більшості нематеріальних видів туристичних ресурсів.

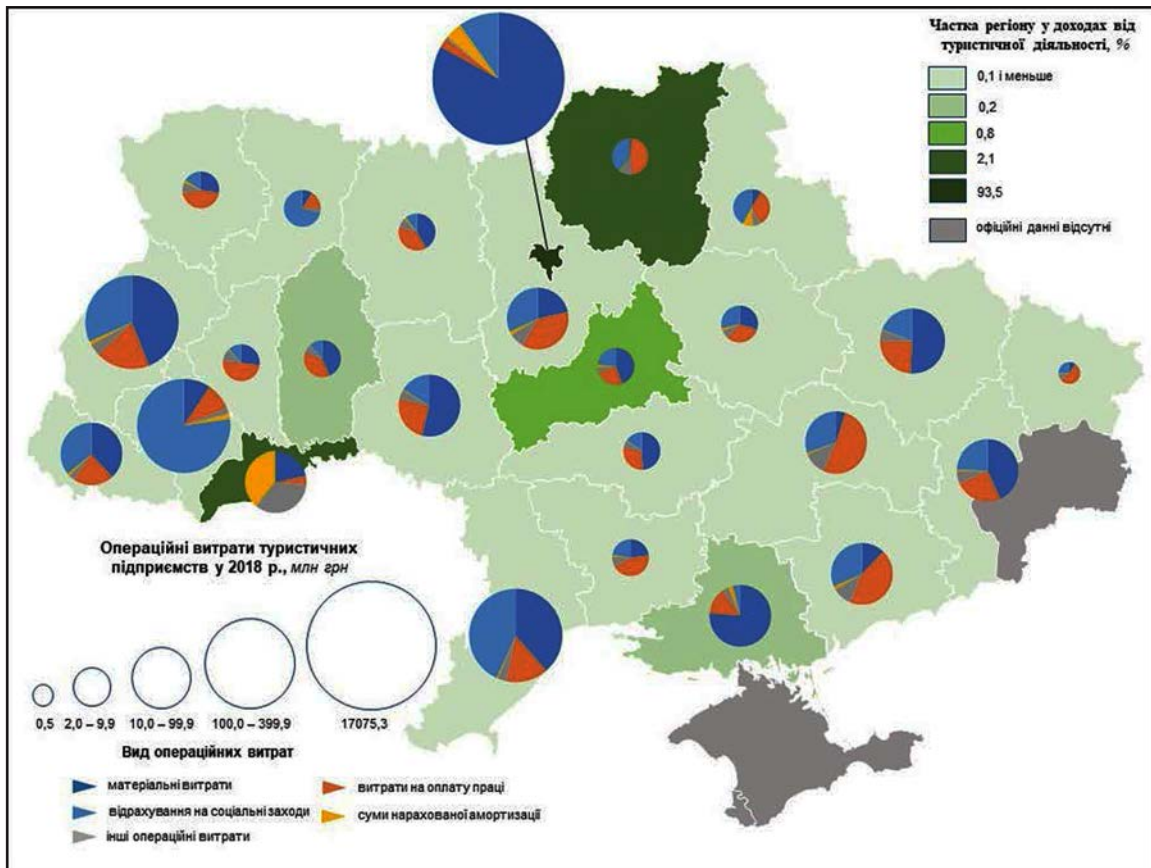


Рис. 1. Регіональний вимір туристичної діяльності України у 2018 році (складено автором самостійно на підставі обрахунків за офіційними даними Державної служби статистики України)

туристів із різних регіонів держави та із-за кордону, а з іншого – недостатню кількість відповідних закладів колективного розміщення, громадського харчування, закладів мистецтва і культури національного значення. Останні переважно знаходяться в туристичній «суперточці» – м. Кам'янець-Подільський, який розвивається як загальнонаціональний важливий туристичний вузол, в якому набули розвитку різні види туризму, у т.ч. нематеріальної культури (такі як, наприклад, «Фестиваль повітряних куль»), які не лише використовують місцеву культурно-історичну спадщину, а й створюють нові форми атракції, яких не було раніше. Таким чином, ми маємо виразну поляризацію в територіальній структурі регіонального туристичного комплексу, коли досягнуто гіперконцентрації різноманітних туристичних атракцій у м. Кам'янець-Подільський, а з іншого боку, є райони, в яких відсутні пам'ятки матеріальної культури національного значення та туристичні підприємства, адже саме між їхнім просторовим поширенням є виразний тісний зв'язок.

Значною мірою така поляризація зумовлена природними умовами і ресурсами для розвитку туристичної діяльності. Проведений аналіз показав, що переважно вони не задіяні. Виключення становлять природні туристичні ресурси р. Дністер та її притоки р. Смотрич у районі м. Кам'янець-Подільський.

Перед тим як розкрити сучасну територіальну структуру регіонального туристичного комплексу Хмельницької області, ми маємо, відповідно до теоретико-методологічних позицій наукової школи академіка Я.Б. Олійника, вивчити економіко-географічні аспекти конкурентоспроможності регіону в Україні. Для цього нами було укладено картосхему (рис. 1), на якій показано регіональний розподіл головних економічних показників діяльності туристичних підприємств. Вони дозволяють правильно зрозуміти позиціонування Хмельницької області в туристичній діяльності України.

Висновки із проведеного дослідження. Проаналізувавши економічні показники діяльності туристичних підприємств за регіонами,

зазначимо, що Хмельницька область має середньоукраїнські значення. Варто звернути увагу на коректність офіційних статистичних даних, адже, як видно на цьому рисунку, 93,5% доходу від туристичної діяльності всієї України реєструється у столиці держави, що, безумовно, мало відповідає реальному його формуванню. Значну його частину становлять туристичні послуги, надані київськими фірмами в регіонах держави. Тому доцільно ставити питання про впровадження в державну статистичну звітність підприємств сфери послуг таких самих уточнень, що ми маємо у звітності підприємств промисловості, які звітують за реальним розміщенням виробництва, а не за юридичною адресою компанії. Виходячи із цього, слід звернути увагу на те, що Хмельницька область за такого більш реалістичного підрахунку наданих послуг у сфері туризму буде займати у структурі доходів від їхнього надання не 0,2%, а не менше 10-15%, адже значна частина туристичних послуг у м. Кам'янець-Подільський надається компаніями, зареєстрованими у м. Київ.

Основними статтями операційних витрат туристичних компаній є витрати на оплату праці і матеріальні витрати, що не дозволяє суттєво збільшити прибутковість туристичної діяльності. При цьому вона є прибутковою діяльністю, а це дозволяє, за умов належної підтримки з боку місцевих органів влади, розвивати її. Такими заходами могли б стати надання пільгового режиму оподаткування місцевими податками і зборами, до яких відноситься готельний збір, виділення ділянок для створення і розвитку туристичної інфраструктури тощо. Для того щоб виділити пріоритетні та перспективні для розвитку туристичної діяльності населені пункти Хмельницької області, необхідно спочатку встановити, якою є сучасна територіальна структура її регіонального туристичного комплексу та елементи її просторової організації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бейдик, О.О. (2001). Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ : Київ. ун-т. [Bejdyk, O.O. (2001) Recreational and tourism resources of Ukraine: Methodology and methodology of analysis, terminology, zoning. Kyiv : Kyiv. Univ. (In Ukraine)].
2. Колективні засоби розміщення у 2018 році: стат. інформація. Офіційний сайт Державної служби

статистики України (2018). doi : <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 04.09.2019) [Collective Placements in 2018: Stat. information. Official site of the State Statistics Service of Ukraine (2018) doi : <http://ukrstat.gov.ua>].

3. Масюк, Ю.О. (2018) Аналіз соціально-економічного розвитку та організації туристичної діяльності на території анексованого Кримського півострова Автономної Республіки Крим: проблеми, заходи, наслідки. *Географія і туризм*. Вип. 43, 147–162. [Masyuk, Yu.O. (2018) Analysis of socio-economic development and organization of tourist activity in the territory of the annexed Crimean peninsula of the Autonomous Republic of Crimea: problems, measures, consequences. *Geography and Tourism*. No. 43, 147–162. (In Ukraine)].

4. Олійник, Я.Б., Запотоцький С.П. (2012) Конкурентоспроможність територій як напрям суспільно-географічних досліджень. *Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Сер. Географія*. 60, 33–38. [Oliyuk, Y., Zapototskyi, S. (2012) Competitiveness of territories as a field of social and geographical research. *Visnyk of Kyiv. Nat. Univ. T. Shevchenko. Geography*. 60, 33–38. (In Ukraine)].

5. Олійник, Я.Б., Мезенцев, К.В. (2006) Систематизація методів суспільно-географічного прогнозування: сучасний підхід. *Економічна та соціальна географія*. Вип. 56, 3–11. [Oliyuk, Y.B., Mezentsev, K.V. (2006) Systematization of socio-geographical forecasting methods: a modern approach. *Economic and social geography*. No. 56, 3–11. (In Ukraine)].

6. Олійник, Я.Б., Остапенко, П.О. (2016) Формування спроможних територіальних громад в Україні: переваги, ризики, загрози. *Укр. геогр. журн.* № 4, 37–43. [Oliyuk, Y.B., Ostapenko, P.A. (2016) Formation of Able Territorial Communities in Ukraine: Benefits, Risks, Threats. *Ukr. geogr. magazine*. № 4, 37–43. (In Ukraine)].

7. Паламарчук, М.М., Паламарчук, О.М. (1998) Економічна і соціальна географія України з основами теорії. Київ : Знання. [Palamarchuk, M.M., Palamarchuk, O.M. (1998) Economic and social geography of Ukraine with the basics of theory. K. : *Znannya*. (In Ukraine)].

8. Поливач, К.А. (2012) Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України: монографія. Київ : Ін-т географії НАН України [Polivach, K.A. (2012) Cultural heritage and its impact on the development of Ukrainian regions: monograph. K. : *Institute of Geography, NAS of Ukraine*. (In Ukraine)].

9. Україна. Видатні співвітчизники (2014). Київ : *Mana*. [Ukraine. Outstanding compatriots (2014). K. : *Mana* (In Ukraine)].

10. Філоненко, І.М. (2005) Територіально-рекреаційний комплекс Чернігівської області : автореф. дис ... канд. геогр. наук. [Filonenko, I.M. (2005) Territorial and recreational complex of Chernihiv region. Extended abstract of candidate's thesis. (In Ukraine)].

Стаття надійшла до редакції 30.05.2019

The article was submitted for publication on 30.05.2019